

Lenka Procházková

Aleš Pejchal

Smysl násilí v dějinách · Síla versus násilí

V dobách kmenových společenství souviselo násilí s kodexem cti a msty, který lidi vychovával, aby se prosazovali silou a získávali autoritu. První války neměly ekonomický cíl, představovaly boj o prestiž. Člověk ještě neměl vlastní zájmy, byl pevně vklíněn do své skupiny a sdílel její kruté praktiky jako přirozené. Individuální svědomí, jak je vnímáme dnes, neexistovalo.

Vznikem států se násilí začalo měnit na prostředek k rozšiřování území. Výbojné války souvisely se ctí a autoritou panovníka. Při krutých popravách se obecnost nehroutilo hnusem, zatímco my, dnešní filmoví diváci, při scénách ukazujících to starověké barbarství zavíráme oči. Neradi vidíme člověka v tísní. Odkdy? Kdy došlo k té změně přístupu?

„Nečiň druhému to, co bys sám nesnesl,“ nabádal před dvěma tisíci lety mladý rabi Ješua. Muž, který se pokoušel zreformovat Starý zákon. Řekl toho víc, mluvil i o lásce: „Miluj bližního tak jako sebe.“ Ale zákoníci nepotřebovali změnu, a tak ho násilně umlčeli. Převratné myšlenky novátora však kdosi zapsal.

Nečiň druhému to, co bys sám neunesl

I křesťanství bylo šířeno násilně mečem a ohněm. Zabíjení a mučení ve jménu pacifisty Ježíše nám dnes připadá obłudné, tehdy tím autorita církve sílila. Potírání kacířství v regionech, které už byly pod dohledem papeže, lze nazvat defenzívou, zatímco násilné šíření téže ideologie v zemích, které věřily v jiného boha, bylo ofenzivní. Skutečným motivem bylo šíření vlivu, dobytelsství.

Ani francouzská revoluce, která Boha dočasně zrušila a nastolila místo něj Rozum, se nevyhnula starým krvavým praktikám. Svobodu, rovnost a bratrství pak roznášeli Bonapartovi gardisté na hřbetech svých koní po celém kontinentě. I novodobé totalitní ideologie (fašismus a komunismus) používaly násilí jako nejvhodnější přesvědčovací prostředek. Ovšem i dnešní demokracie, aby prosadily mír a bezpečnost, užívají k tomu mnohdy násilí. Neustranné analýzy tvrdí, že možná ani tak nejde o mír, jako o naftu.

Máme o tom přemýšlet, nebo důvěřovat tomu, co je proklamováno kazateli? Přemýšlení možná nemusí být tak nebezpečné jako nepřemýšlení a mlčenlivé sdílení těch mocenských praktik. Naše individuální vědomí a svědomí, ke kterému se člověk sunul dva tisíce let, bychom si měli pěstovat i nadále. Jinak všechno násilí v dějinách bylo nesmyslné a jen dokumentuje fakt, že člověk není zrozen pro mír, ale pro ustavičnou válku. I pod cizí vlajkou a kvůli prestiži a kořisti silnějšího signatáře... ■

Je to odvěké dilema. Nenásilí proti násilí? Pasivní rezistence, nebo aktivní obrana?

Staré české křesťanské rčení nám ukládá: „Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem!“ Máme tedy útočníka pohostit, popřípadě mu poskytnout další projevy náklonnosti za to, že nás mlátí? Anebo dáme za pravdu Ulpianovi, když nahlédnutím do jeho strohých Digest zjistíme, že: „VIM VI REPELLERE LICET“, tedy: „Je dovoleno odrazet násilí násilím.“

Cech právník, jehož malinkatou součástí se ráčím vynacházet, má celkem vystaráno. Drží se zuby nehty zákona. A kupodivu stejným způsobem se právo s násilím utkává jak na poli civilním, tak trestním, a to hned na počátku svých nejdůležitějších kodexů. „Jestliže hrozí neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může ten, kdo je takto ohrožen, přiměřeným způsobem zásah sám odvrátit,“ tvrdí se v paragrafu šestém zákoníku občanského, doposud platného, aby paragraf třináctý trestního zákona, jak jinak, poněkud přitvrdil: „Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útokem na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“

Pokud přijmeme za zřejmou notorietu, že křesťansky populární házení chlebem nelze považovat ani za odvracení zásahu do práva, natož pak za nutnou obranu oproti vytrvalému útoku, pak můžeme směle prohlásit, že náš právní řád má v otázce násilí daleko blíže k praktickým starým Římanům než ke křesťanským ideálům. Je to celkem pochopitelné, když ostatně historie nás nescíslněkrát poučila, že chlebová sportovní společenská disciplína je spíše iluzí než ideálem.

Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem

I když častokrát věru zehráám na svoje povolání i posláním právník, v otázce násilností jsem rád, že po právní stránce mělo lidské společenství vždy jasno. Není nic důležitějšího než ochrana vlastního bytí, tedy života svého a životů svých blízkých, za něž mohu být však ochoten i svůj život obětovat v obraně proti násilníkovi.

Bránit se násilí je po právu a ve výkonu tohoto práva musíme být jaksepatří silní. Chléb raději jezme sami, nebo se o něj podělme se slabými, než abychom jej poskytovali těm, kdo nás přicházejí kamenovat. ■